

דרשה אבא - בר מצווה אברי

פרשת צו, התשנ"ה

באושרנו כי אישרונו בנים ובנות לפני כמעט 14 שנה חגגנו כאן את בר המצווה של איסי. היום עם ורד פלוס. לפני כמעט 12 שנה חגגנו כאן את בר-המצווה של בניה. היום עם רות ועם עדי. לפני למעלה מעשר שנים חגגנו כאן את בר-המצווה של ישי. היום עם מיכל ועם רחלי. לפני ארבע וחצי שנים חגגנו כאן את בר המצווה של אסף. היום תפארת בחורים. והשבת, פרשת צו, בר-המצווה של בן-הזקונים שלנו אברהם-שמשון, אברי. נער מקסים ויצירתי, אשר כל ימיו מנהל מאבק של קיום. הוא נע בין מעגל החובה למעגל היצירה. בין הישיבה והתורה לבין הציור, היצר והיצירה. בין האחים הגדולים [חבורה אחת מגובשת עם דאגות של משפחה], לבין הנכדות הקטנות [הנסיכות לבית רוזן-צבי], הכובשות לב רואיהן. ואברי נלחם. קודם כל באומנותו ובכוח יצירתו. ועם זאת, בחכמתו, בכוח האפולוגטיקה ולעיתים אף בדרך המניפולציה. אמן הטיעונים וההתנצחות. הקטן באחים, אך גדול העומדים על דעתם. בכשרון, בעקשנות ובלי לוותר. הגיל אינו מרתיע אותו והשנים אינן מכריעות אותו. יחד עם זאת, הוא יודע לצלול ולהשאר עם עצמו ועם ענייניו בלי להפגע. בתחילה לא מכירים אותו, אך כעבור זמן הוא כובש את כולם. לא הרגשת ואתה כבר בידי. בנינו, שתילי הזיתים סביב לשולחנו (תהילים, קכח, ג), הניבו פרי. והפרי היה לשמן זית זך. זית רענן, ששורשיו עמוקים ונטועים במסורת ישראל ובקרקע המולדת. על הפסוק "קח את אהרון ואת בניו אתו" אומר המדרש (תנחומא, פרשה ט): "כבוד חכמים ינחלו" (משלי, ג, לה) אלו בני אהרן, שנאמר 'קח את אהרן וגו'". אשרינו שזכינו. אשרינו שזכינו והורינו, אנשי חסד ואנשי יצירה, אנשי חזון ואנשי עבודה, דור ראשון לגאולה, הורו לנו את הדרך. החיים עמנו: סבתא בכוח המכחול והחיוניות, בכוח הכנות הסוחפת והחום והאהבה; סבא, בתרבות רחבה, בדרך האצילות וביכולת האיפוק. ואלה שאינם עמנו היום, אך חיים בתוכנו ומלווים אותנו לאורך כל הדרך: סבא לציקה במשנת אבות של תורה ועבודה, במסירות, באחריות, בתודעה עמוקה של אחדות אחת: משפחה וקהילה, תורה ודרך ארץ. סבתא קארו בחסד ובצדקה, בענייניות 'נטו', ללא התייפופות של קישוט, במלחמה עיקשת ללא פשרות. חיי שניהם הלכו בתלם של מדרש תנחומא על פרשת צו (פרשה ג): "זאת תורת זבח השלמים. זה שאמר הכתוב 'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'. כל מה שכתב בתורה לשום שלום הוא נכתב ואף-על-פי שכתוב בתורה מלחמות אף המלחמות לשום שלום נכתבו". אבותינו כולם הורונו דרכי שלום ושירה חדשה המבוססת על התבוננות מתחדשת בתורת אבות, במדרש ובאגדה. אשרינו שזכינו ובנינו, ולאשרינו היום גם בנותינו, כולם אומרים אותה שירה. "קח את אהרן ואת בניו אתו" זה שאמר הכתוב 'מתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו אחריו' (משלי, כ, ז) זה אהרן ובניו, שראה בניו בחייו משמשיך בכהונה גדולה" (תנחומא, פרשה י). זכינו, ואף שרק אחד מאתנו, למעשה אחת מאתנו, צדיקה, אשרינו שראינו את בנינו משמשיך בכהונה גדולה. הפרשה היא פרשתו של אהרון שהיה אוהב שלום ורודף שלום. במסגרת פרשה זו נידונה תורת הקרבנות. תורת העולה, המנחה, השלמים וכל היתר. תורת הקרבנות היא תורת הכפרה. וההפסדה של אותה פרשה היא התורה של משמעות התורה, משמעות המצוות, משמעות הכפרה (ירמיהו, ז, כב): "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתם ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח". בקרבנות יש שני רבדים שונים זה מזה. רובד תחתון ורובד עליון. הרובד התחתון הוא עיסוק במוחשי. הקרבן הוא עיסוק ביסודות חזקים של דם ואש. יש בו שחיטה וזריקת דם ושריפה על המזבח. ועם זאת, יש בו מחגיגות הטכס ומתחושת הטוהר. שני רבדים אלה באים לידי ביטוי מרתק בדו-השיח שבין הכתוב לבין המדרש. הכתוב כולו עיסוק בקרבנות ובתורת עשייתם. המדרש כולו משמעות של שלום, חסד, פשרה וצדק.

המדרש מחבר בין "זאת תורת העולה", הבאה בפרשתנו לאחר הפסוק "צו את אהרן ואת בניו", לבין הפסוק בישעיהו (סא, ח) "כי אני ה' אוהב משפט, שונא גזל בעולה", ודורש "אפילו בעולה". וממשיך המדרש ועל הפסוק "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אדם כי יקריב" הוא דורש: "למה הוא אומר אדם, אלא אמר הקב"ה, כשתהא מקריב לפני, תהא כאדם הראשון שלא היה גוזל מאחרים, שהוא היה יחיד בעולם" (תנחומא פרשה א)

ועל זבח השלמים אומר המדרש (תנחומא, פרשות ג, ד, ז) "שעושה שלום לכל. עושה שלום בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל...לפיכך נקראת זבח השלמים שהיא עושה שלום לכל" (דמה ואמוריה למזבח, החזה והשוק לכהנים ועורה ובשרה לישראל). "גדולים השלמים שהם עושים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים". ומכאן נפרשת מסכת שלמה של גדול השלום.

עלינו להתעמק היטב במשמעות שיוצק המדרש לפסוקי השחיטה, הדם והשריפה. כל אלה נהפכים לחסד, לשלום, למשפט ולפשרה. משמעות הקרבן היא פנימית ועמוקה. מה שנראה כלפי חוץ רחוק מאד מלשקף את המהות האמיתית של מצוות הקרבנות ושל חפץ ה'. האדם יראה לעיניו, ה' יראה ללבב. כך גם בעבודת ה'.

וההפטרה שלנו, כמו המדרש, גם היא השלמתה של הפרשה. למעשה ההפטרה היא הפותחת את דו השיח, שממשיך בו המדרש. גם היא עניינה בפער, שבין החיצוני לפנימי, שבין האמיתי למדומה.

וזוהו גם ההסבר לחיבור של פסוקי ההפטרה מפרקים שונים של נבואת ירמיהו. כיצד, למשל, מתקשרים שני פסוקי האחרונים של ההפטרה (מתוך פרק ט) לקודמים לה (מתוך פרקים ז וחלק מ-ח)? וכיצד מתקשרים הם אל פרשתנו?

אכן יש וקרבנות הם כפרה, אך בקלות הם נהפכים ליומרה ולאשליה. לא בכדי היו הקרבנות מוקד של מאבק דתי על משמעותם ותכליתם. בקלות רבה הם נהפכים מאמצעי למטרה, מאקורד הסיום של תשובה אמיתית לאשליה של כפרה אוטומטית וליומרה של כוח. וכך מגיעים לעיוות הנורא שבית המקדש וקרבתותיו נהפכים, בדברי הנביא בהפטרה, לבית שיקוצים של טומאה: "שמו שיקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו".

מי שסבור שהוא הצליח להחליק בעזרת קרבן אחר, באמצעות משהו אחר המועלה על המוקד, סופו מגיע לידי טעות בהבנת מהותו של הקרבן. קרבן הוא ביטוי של התבטלות ולא של יומרה. ומשום שהנביא תוקף על התפיסה המוטעית, על ההבנה החיצונית והשטחית, של המצוות, הוא מזהיר: "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו, אל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, כי אני ה' עושה חסד, משפט וצדקה בארץ, כי באלה הפצתי נאום ה'". באלה ולא בקרבנות. באלה ולא בטכניקה של עיסוק חיצוני בטכס. באלה ובמשמעותם ולא בדברי עולה וזבח. וכך מתקשרים שני פסוקים אלה אל הקודמים להם.

וזו גם התורה שאנו מבקשים להנחיל לאבריי: מסורת אבותינו ומעשי בנינו. אמן כן יהי רצון.